

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 10, Aralık 2017, s. 732-755

Yrd. Doç. Dr. Müzeyyen ELDENİZ ÇETİN

A.İ.B.Ü Özel Eğitim Bölümü Zihin Engellilerin Eğitimi ABD,
meldeniz1@hotmail.com

Uzman Öğrt. Evgin ÇAY

Sakarya Şehit Ali Borinli Özel Eğitim M.E.M, evgincay35@gmail.com

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLERİN BOŞ ZAMAN BE- CERİLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ¹

Özet

Bu araştırmada, özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya özel eğitim okulunda çalışan ikisi erkek 12'si bayan olan toplam 14 öğretmen katılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenine göre kurgulanmış olup araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Görüşmeler sekiz ile 17 dk arasında sürmüştür. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin devam ettiği okullarda boş zaman becerilerine yönelik sistematik çalışmaların yapılmadığı ve öğrencilerin boş zaman becerilerine ilişkin sınırlı bir repertuarının olduğu, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere boş zaman becerilerinin öğretilmesi gerektiği, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını en çok arkadaşları ve ailesiyle yani aşına olduğu kişilerle geçirildikleri tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Zihinsel yetersizlik, zihinsel yetersizliği olan birey, boş

¹ Bu çalışma 27-29 Nisan tarihleri arasında VII. Uluslar arası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

zaman becerileri, özel eğitim okulu, boş zaman, öğretmen.

DETERMINING THE OPINIONS OF TEACHERS ON THE LEISURE SKILLS OF STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract

In this study, it was aimed to determine the opinions of the teachers working in the special education school about the leisure time of students with intellectual disabilities. A total of 14 teachers, two of whom are male and 12 of whom are female, participated in the study-special education school. The research was designed according to the qualitative research design and the data were collected by semi-structured interview technique. The interviews lasted between 17 minutes to eight. The data obtained from the interviews were analyzed by descriptive analysis technique. At the end of this research, it is concluded that there are no studies conducted within the field of leisure time skills; students are not aware of it; students with intellectual disabilities must be taught necessary leisure time skills; and that they mostly spend their free time with their friends and families or reading books, participating in in-class games and doing sports.

Keywords: Intellectual disability, individual with intellectual disability, leisure skills, special education school, leisure time, teacher

Giriş

Her birey yaşadığı topluma uyum sağlamak ve var olan yeteneklerini ortaya çıkarabilmek için eğitime gereksinim duyar. Eğitim, kişilerin ilgi, yetenekleri doğrultusunda planlı olarak kişiye verilen ve kişilerin davranışlarında istendik değişiklikler meydana getirme süreci olarak tanımlanabilir (Uysal, 1995). Eğitim, her yerde ve her zaman planlanarak verilebilir. Özel gereksinimli bireyler yaşıtlarına göre daha geç öğrenme ve sosyal yaşama uyum sağlamada daha fazla zorluk çekebilirler. Bununla birlikte, farklılıkların daha büyük boyutlu olduğu çocuklarda, genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır (Kırcaali-İftar, 1998). Özel gereksinimli bireylerin, bağımsız ve üretken bireyler olarak yaşamlarını sürdürmeleri ve topluma uyum sağlamaları için hayatın her döneminde özel eğitime gereksinimleri vardır (Akmanoğlu, 2002; Yücesoy, 2002; Gözün, 2004).

Bireylerin farklılıkları, ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak özel gereksinimli bireylerle özel olarak yetiştirilmiş personel tarafından verilen eğitime ise özel eğitim denilmektedir (MEB, 2006). Culatta ve Tompkins (1999) özel eğitimi, yetersizliği olan çocuklar için planlı programlı eğitim-öğretim etkinlikleri olarak tanımlamaktadırlar. MEB özel

Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabındaki tanımı ise, özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için yetiştirilmiş personel, ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanan bireysel eğitim programları ve onların ihtiyaçları doğrultusunda engel ve özelliklerine uygun ortamlarda yapılan eğitim olarak tanımlanmaktadır. Özsoy, Özyürek ve Eripek (2002)'e göre ise özel eğitim; farklı gelişim özellikleri açısından özel gereksinimli çocukların eğitim, öğretim faaliyetlerini kapsayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Özel eğitim hizmetlerinden özel gereksinimli bireyler yararlanmakta olup, özel gereksinimli bireyler içerisinde zihinsel yetersizliği olan bireylerin sayısı azımsanmayacak derece çoktur.

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim alanında da kendi kendine yeter duruma gelmesi ve başkasına ihtiyaç duymadan yaşamını sürdürmesi amaçlanmıştır. Bu bireylerin eğitim amaçları, normal gelişim gösteren bireyler için belirlenen genel ve özel amaçlarla benzerlik göstermektedir (Sarı, 2002). Zihinsel yetersizliği olan bireylere iş meslek becerileri, uyum becerilerinin yanı sıra onlara boş zaman becerilerin öğretilmesi önemli görülmektedir.

Boş zaman kişinin gün içinde zorunluluklarını ve görevlerini yerine getirdikten sonra kendisinin özgür iradesiyle eğlenme, dinlenme kendini gerçekleştirebilecek etkinliklerde bulunabildiği zamandır (Argan, 2013). Alan yazına bakıldığında boş zaman kavramına ilişkin yapılan tanımlara rastlamak mümkündür. Boş zaman bireyin temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra bu zaman dışında kalan kişinin kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraştığı (Bakır, 1990) kendisini özgürce ifade edebildiği zaman dilimi olarak tanımlanabilir (Mull, Bayless, Ross ve Jamieson, 1997; Torkildsen, 2005). Bu tanımların yanı sıra Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç (2009) boş zaman tanımlarını boş zaman hakkındaki klasik görüşler, boş zamanı sosyal sınıfın işlevi olarak gören görüş, boş zaman kavramının serbest zaman içerisinde bir etkinlik olarak kabul eden görüş ve boş zamanın serbest zaman olarak görülmesi şeklinde sınıflandırmıştır. Bunların yanı sıra boş zamanın insanı ruhen ve bedenen dinlendirmesi, bireyin monoton hayatından kurtularak kendisine yeni uğraşlar bulması dolayısıyla zamanını verimli geçirmesi, boş zamanın sorumluluk gerektiren bir görev olması, çalışma hayatının getirdiği sıkıntı, stresi azaltmaya yardımcı olması, bireyin kendisini geliştirmesine fırsatlar vermesi gibi özellikleri vardır (Hacıoğlu ve diğ., 2009). Karaküçük (1997) ise boş zamanları değerlendirilmenin bireylere sağlık, mutluluk, kendine güven, beden ve zihinde rahatlatma, dinlenme, zevk alma, kendini gerçekleştirme duygusu verdiğini belirtmektedir. Böylece kendini gerçekleştirme fırsatı bulan bireyler sağlıklı toplumlar oluşmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Boş zaman değerlendirme kavramı, spor etkinliklerine katılma, resim yapma, çeşitli organizasyonlara katılma, müzik dinleme, kitap okuma, oyun oynama, kendini manevi olarak tatmin etme (ibadet) gibi aktiviteleri içerisine alan insan hayatında önemli bir yere sahip olan bir kavramdır (Okumuş, 2005). Boş zamanları değerlendirmek için bireylerin yapabilecekleri etkinlikleri Dumadezier (1990) fiziksel (yürüyüş, spor), sanatsal (resim, heykel, tiyatro, sinema), pratik işler (bahçecilik, el işleri), entellektüel ve toplumsal olarak beş grupta incelemiştir. Bu tür etkinlik ve aktiviteler bireyin yetişkinliğe geçiş sürecinde, yeni ve farklı becerilerin edinilmesinde, bireylerin sosyal açıdan gelişmesinde aktif rol oynadığı için önemli görülmektedir (Anderson, Delfabbro, Trainor, Winefield, 2009). Ayrıca da bu tür fiziksel etkinlik ve aktivitelere katılan bireylerin katılmayan bireylere oranla daha fazla yaşam doyumuna sahip olduğu belirtilmektedir (Lustyk, 2004).

Boş zaman etkinliklerinin öğretilmesiyle özel gereksinimli bireyler, kendilerine daha çok güvenerek yaşama adapte olurlar, zamanlarını daha verimli ve kaliteli geçirirler, yeni ilgi alanları keşfederek çeşitli becerileri öğrenebilirler (Coyne, Nyberk ve Vandenburg, 1999; Scheurman ve Webber, 2002). Bununla birlikte bu becerilerin öğretilmesi, özel gereksinimli bireylerin yaşlılarıyla kaynaşmasına, toplum içinde sosyal kabullerine, aile içinde verimli zaman geçirmelerine ve aileleriyle daha fazla birlikte olmalarına, zamansız ortaya çıkabilecek olumsuz ve istenmeyen davranışların önlenmesine yardım olmaktadır (Browder ve Bambara, 2000; Dattilo ve Hoge, 1999; Lovaas, 2003). Ayrıca boş zaman etkinlikleri öğrencilere kendini ifade etme olanağı sağlar, paylaşmayı, yardımlaşmayı öğretir, başladığı işi bitirme konusunda kararlı olma becerisi kazandırır (MEB, 2012). Bu yüzden özel gereksinimli bireylerin zamanlarını nasıl ve kimlerle geçirdiği önem arz etmektedir. Dolayısıyla bireylere boş zamanlarını kaliteli ve verimli bir şekilde geçirebilmeleri için eğitim verilebilir. Zamanı verimli ve kaliteli kullanabilmek için alınan eğitimin rolü oldukça önemlidir. Bu rolde okulun ve ailenin payı büyüktür. Boş zamanların doğru ve verimli kullanılmaması bireylerde istenilmeyen davranış problemleri yaratabilmektedir (Karaküçük, 2008).

Alan yazına bakıldığında boş zamana ve boş zaman becerilerine yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Akyıldız 2013; Bayram ve Eratay 2016; Büküşoğlu ve Bayturan 2005; Ersoy ve Güldemir 2008; Gökalp 2007; Kır 2007; Özeks 2011; Süzer 1997; Terzioğlu ve Yazıcı 2003; Zengin, Sertbaş ve Kolayış 2006). Akyıldız (2013), ciddi ve kayıtsız boş zaman olgusunun tanımını ve özelliklerini; Bayram ve Eratay (2016), Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan ergenlerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini; Büküşoğlu ve Bayturan (2005), serbest zaman etkinliklerinin bireylerin sosyal, kişilikleri üzerine etkilerini; Ersoy ve Güldemir (2008), gençlerin boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerine katılımlarının sosyoekonomik boyutunu; Gökalp (2007), Tunceli ilin-

de yaşayan gençlerin boş zamanlarda ne gibi etkinliklere katıldıklarını; Kır (2007), Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi lisans öğrencilerinin boş zaman etkinliklerinin neler olduğunu; Özeks (2011), ergenlik döneminde boş zaman etkinliklerinin bazı demografik değişkenlere göre değişip değişmediğini; Süzer (1997), üniversite öğrencilerinin cinsiyet, gelir, anne ve baba öğrenim durumu gibi değişkenlere göre; boş zamanlarını kimlerle, hangi faaliyetlere katılarak ve nerelerde geçirmeyi tercih ettiklerini; Terzioğlu ve Yazıcı (2003), demografik değişkenlerin boş zaman anlayışı üzerine etkilerini; Zengin, Sertbaş ve Kolayış (2006), Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin boş zaman değerlendirmelerini incelemiştir.

Uluslar arası alan yazın incelendiğinde ise; Gorely, Marshall, Biddle ve Cameron (2007), ergenlik dönemindeki kızların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini araştırmış; Sabiston ve Crocker (2008), boş zamanlarda yapılan fiziksel etkinliklerin ergenlerin öz algısı ile sosyal etkileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir; Wartberg, Aden, Thomsen ve Thomasius (2015), aile içi ilişkileri ve patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir; Nippold, Duthie ve Larsen (2005), ergenlerin boş zaman tercihlerindeki okuryazarlık aktivitesi üzerine yaptığı çalışmada okumanın boş zaman değerlendirmedeki önemini incelemiştir; Passmore (2003), sağlık ile boş zaman değerlendirilmesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca Zhang, Cote, Chan ve Liu (2004), ağır düzeyde yetersizlikten etkilenmiş erişkin bir bireye bowling oynama becerisini kazandırmada; sabit bekleme süreli ipucu işlem sürecinin, deneklere hedeflenen becerileri kazandırmada etkili olduğunu bulmuşlardır. Collins, Hall ve Branson (1997) , ortaöğretim çağında orta düzeyde zihin engelli dört öğrenciye kağıt oynama, bilgisayar oyunu oynama, televizyon programı seçme gibi becerilerin bulunduğu serbest zaman becerilerini öğretmiştir. Wall ve Gast (1997) , çalışmalarında anneler, kardeşler ya da bakımdan sorumlu kişiler aracılığıyla orta ve ileri derecede zihin engelli yetişkin bireylere unokartlarıyla oynamak, domino oynamak, tercih edilen bir radyo kanalı bulmak gibi serbest zaman becerilerini öğretmişlerdir. Foxx, McMorrow Schloss (1983) çalışmalarında masada oynanan bir oyun yoluyla zihin engelli yetişkinlerin sosyal becerilerini geliştirmeyi amaçlamışlardır. Haring (1985), dört ile yedi yaş arasındaki orta ve ileri derecede zihin engelli bulunan dört çocuğa oyun becerilerini genellemeyi öğretmiştir. Dattilo ve Hoge (1999), çalışmalarında zihin engelli bireylere serbest zaman becerilerinin öğretimini amaçlayan eğitim programı hazırlamışlar ve bu programın etkililiğini araştırmışlardır.

Alan yazın incelendiğinde genellikle ergen yaştaki bireylerin boş zamanlarını nasıl geçirdiklerine, bu boş zamanlarda hangi etkinlikleri yaptıklarına ve boş zaman becerilerinin öğretimine yönelik yapılmış araştırmalar olduğu görülmektedir. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin boş zaman becerilerine yönelik görüş belirleyen bir

çalışmaya rastlanmadığından, özel gereksinimli bireylerin boş zamanlarını daha verimli geçirmeleri açısından fikir verebileceğinden ve öğretmenlerin boş zaman becerilerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla böyle bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın genel amacı, özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin boş zaman becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlere aşağıda yer alan sorular sorularak cevap aranmıştır.

1. “Boş zaman” kavramı size ne ifade ediyor?
2. Öğrencileriniz boş zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?
3. Öğrencileriniz boş zamanlarını kimlerle değerlendirmektedirler?
4. Özel gereksinimi öğrencilerinizin boş zaman becerilerini öğrenmeleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere katkıları nelerdir?
6. Boş zaman becerileri kazanmalarında öğrencilerinize ne gibi fırsatlar veriyorsunuz?
7. Boş zaman becerileri kazanmaları için öğrencilerinize zaman ayırıyor musunuz?
 - a. Ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
8. Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, katılımcılara, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine yer verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin boş zaman becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlandığından nitel araştırma çeşitlerinden olan belli bir durumu veya bir olayı ortaya çıkarmak (Yıldırım ve Şimşek, 2008) için kullanılan tipik durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Katılımcılar

Bu bölümde katılımcılara ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Kod adı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim düzey	M.olduğu bölüm	Kıdem	Çalışma süresi
Hasan	34	E	Lisans	Özel eğitim	4/1	11
Mehmet	33	E	Lisans	Özel eğitim	4/2	12
Fatma	34	K	Lisans	Özel eğitim	5/1	13
Zehra	35	K	Lisans	Özel eğitim	4/2	12
Seher	29	K	Lisans	Sınıf öğretmenliği	8/1	4
Özlem	33	K	Lisans	Sınıf öğretmenliği	8/2	4
Deniz	28	K	Lisans	Sınıf öğretmenliği	7/1	4
Buket	29	K	Lisans	Özel eğitim	6/2	7
Eda	47	K	Lisans	Fransızca öğretmenliği	1/1	25
Suzan	37	K	Lisans	Özel eğitim	5/2	13
Seçil	37	K	Lisans	Sınıf öğretmenliği	5/2	4
Oya	25	K	Lisans	Özel eğitim	8/1	3
Gonca	26	K	Lisans	Özel eğitim	8/2	5
Beren	33	K	Lisans	Özel eğitim	7/1	13

Tablo 1’de araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Öğretmenler, Sakarya ili Serdivan ilçesinde hafif düzey zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bulunduğu Özel eğitim okulunda görev yapmaktadırlar. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin çalışma süreleri 3 ile 25 yıl arasında değişmektedir. 2’si erkek 12’si bayan olan katılımcıların dokuzu özel eğitim, beşi sınıf öğretmenliği lisans programı mezunudur.

Verilerin Toplanması

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin boş zaman becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi için aşağıda yer alan sorular öğretmenlere sorulmuştur.

1. "Boş zaman" kavramı size ne ifade ediyor?
2. Öğrencileriniz boş zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?
3. Öğrencileriniz boş zamanlarını kimlerle değerlendirmektedirler?
4. Özel gereksinimi öğrencilerinizin boş zaman becerilerini öğrenmeleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere katkıları nelerdir?
6. Boş zaman becerileri kazanmalarında öğrencilerinize ne gibi fırsatlar veriyorsunuz?
7. Boş zaman becerileri kazanmaları için öğrencilerinize zaman ayırıyor musunuz?
 - a. Ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
8. Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörler nelerdir?

Araştırma verilerini toplamak için araştırmacılar tarafından alan yazın taranarak hazırlanan görüşme formu, özel eğitim alanında ve ölçme değerlendirme alanında çalışan alan uzmanlarının görüşleri alınarak son hali verilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları öğretmenlerin boş zaman becerilerine yönelik görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme tekniklerinin her ikisinin avantajlarını da içerir (Karasar, 2010). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun hazırlanan görüşme soruları öğretmenlere bire bir sorularak görüşleri kayıt altına alınmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı kendini tanıtmış, görüşmenin amacını açıklayarak kaydın nasıl yapılacağını açıklamıştır. Görüşme başladığı andan itibaren ses kaydı açılarak veriler toplanmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin görev yaptığı özel eğitim okulunda yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 8 ile 17 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin boş zaman becerilerine yönelik görüşlerini belirlemek için hazırlanan sorulara vermiş oldukları cevaplar yazılı hale getirilmiştir. Yapılan deşifre işleminin güvenilirliği dökümanların %30 unda yapılmış ve %100 olarak hesaplanmıştır. Bilgisayar ortamına verileri çözümlmek için betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu teknikle veriler özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada görüşleri belirlemek için sorulan sorulara göre temalar oluşturulur. Veriler de

bu temalara göre oluşturularak analiz edilir. Betimsel analizde katılımcının görüşlerini tam anlamıyla ortaya çıkarabilmek için doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yapılan araştırmada da görüşmecilerin beyan ettikleri tırnak içinde söylenildiği gibi aktarılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde Özel eğitim okulunda görev yapan öğretmenlerin boş zaman becerilerine yönelik görüşlerini belirlemek için yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılara kod adı verilerek görüşler aktarılmıştır. Araştırmada kullanılan sorular kategori olarak belirlenip söylenme sıklığı (frekans) dikkate alınarak tablolar oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular sorulara göre sıralanarak verilmiştir.

Boş zaman kavramına yönelik özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin ifadelerini kapsayan bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin "Boş zaman" kavramı size ne ifade ediyor? sorusuna verdiği cevaplar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin Boş zaman kavramına yönelik ifadelerini kapsayan bulgular

Cevaplar	f
Sorumluluklar yerine getirildikten sonraki zaman	9
Kendine ayrılan zaman	6
Aileye ayrılan zaman	1

Tablo 1 incelendiğinde özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler boş zaman kavramını sorumluluklar yerine getirildikten sonraki zaman, insanın kendisine ayırdığı zaman ve aileye ayrılan zaman olarak ifade etmişlerdir.

Ö.3. Evde ya da çalışma ortamında yapılması planlanmış etkinlik, faaliyet, iş-durum ve benzeri şeylerden sonra kendin için bir şeyler yapabileceğin süredir boş zaman.

Ö.6. Çalışma ve ev hayatı dışındaki kendime ayırabildiğim zaman

Ö.11. Ders anlatımı bittikten sonra kalan zaman, üzerimize düşen sorumluluklarımızı tamamladıktan sonra geriye kalan zaman dilimi.

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerinin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleriyle ilgili görüşlerini kapsayan bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “öğrencileriniz boş zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?” sorusuna verdiği cevaplar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Öğrencileriniz boş zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Sınıf içi oyun	6
Resim yapma	4
Sohbet	4
Sınıf dışı oyun	4
spor	4
Teknolojik oyun	4
Kitap okuma	3
Adam asmaca	1
Sos	1
İsim şehir hayvan	1

Tablo 2 incelendiğinde özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler öğrencilerin kitap okuyarak, resim yaparak, sohbet ederek, sınıf içinde oyun oynayarak, sos oyunu, adam asmaca oyunu, tablet ya da bilgisayarda oyun oynayarak, spor yaparak ve sınıf dışında arkadaşlarıyla oyun oynayarak geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Ö.1. Okul zamanında yaşanan boş zamanlarda aktivite olarak kitap okumak, resim çalışması gibi akademik becerilerinin gelişimine katkı sağlayabilecek çalışmaların yanı sıra uygun ortam ve şartlar sağlanarak karşılıklı sohbet ve tartışmalar ile sosyal ve iletişim becerilerin geliştirilebileceği uygulamalar yapmaktadırlar.

Ö.2. Tamamen serbest bırakılırlarsa oyun oynayarak(sos, adam asmaca, isim şehir hayvan) belirli bir çerçeveye (plan) dahilinde serbest bırakılırlarsa resim yaparak değerlendiriyorlar.

Ö.5. Tv izlemek, oyun oynamak, spor yapmak, aktivitelere katılmak.

Ö.7. Tv, Tablet, telefon vb elektronik eşyalarla ilgilenerek bu zaman dilimlerini doldurmaktalar genellikle.

Ö.13. Resim-Spor yapma-Müzik dinleme

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerinin boş zamanlarını kimlerle değerlendirdiklerine yönelik görüşlerini kapsayan bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “Öğrencileriniz boş zamanlarını kimlerle değerlendirmektedirler?” sorusuna verdiği cevaplar Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Öğrencileriniz boş zamanlarını kimlerle değerlendirmektedirler?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Arkadaş	7
Sınıf arkadaşı	5
Ailesiyle	5
Diğer sınıflardaki arkadaşları ile	3
Öğretmenleriyle	2
Evde annesiyle	1
Kendi kendine	1

Tablo 3 incelendiğinde özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler öğrencilerinin boş zamanlarını arkadaşlarıyla, sınıf arkadaşlarıyla, diğer sınıftaki arkadaşlarıyla, annesiyle, öğretmenleriyle ve kendi kendilerine geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Ö.2. Sınıf arkadaşlarıyla

Ö.3. Genellikle anneleriyle (evde ise) okulda; sınıf içinde öğretmeni ve arkadaşlarıyla, sınıf dışında ise; arkadaşlarıyla (teneffüste)

Ö.7. Okulda sınıf arkadaşları, evde ailesi ile

Ö.8. Derste hep birlikte, evde bireysel değerlendiriyorlar.

Ö.11. Arkadaşları, öğretmenleri, aileleri

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okulda boş zaman becerisi öğrenmelerine ilişkin görüşlerini kapsayan bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “Özel gereksinimli öğrencilerinizin boş zaman becerilerini öğrenmeleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verdiği cevaplar Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “Özel gereksinimli öğrencilerinizin boş zaman becerilerini öğrenmeleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Boş zaman becerilerinin öğretimi konusunda her hangi bir öğretim yapılmadığını/öğrencilerin bilmediği	14
Boş zaman becerilerinin öğretilmesi gerektiği	10
Boş zamanı değerlendirmeye yönelik aile-okul işbirliği ile etkinlik repertuarının oluşturulması gerektiği	4
Okuldaki boş zamanlarda birkaç basit seçenek sunulduğu daha fazla çalışmanın yapılmadığı	1

Tablo 4 incelendiğinde Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler boş zaman becerilerinin öğretimi konusunda herhangi bir öğretimin yapılmadığını, okuldaki boş zamanlarda öğrencilere birkaç basit seçenek sunulduğunu, bu becerilerin öğretilmesi gerekti-

ğini ve boş zamanı değerlendirmeye yönelik aile okul işbirliği ile etkinlik repertuarının oluşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ö.3. Bizim öğrencilerimiz boş zamanlarını değerlendirmeyi bilmiyorlar. öğretildiği durumlarda ne kadar başarılı olduklarını görüyoruz. kesinlikle boş zaman becerileri öğretilmeli.

Ö.9. Öğrenci ve ailelerine rehberlik edilerek çocuğa uygun bazı uğraşlar bulmalarına yardımcı olunabilir (sosyal gelişim merkezlerine, el sanatlarına, mutfak uğraşlarına vs yönlendirme).

Ö.11. Öğretmen aile işbirliği içinde olmalı, öğretmen öğrencisini gözlemleyerek boş zamanlarında neler yapmaktan hoşlandığını belirlemeli daha sonra öğretmen aile bir araya gelerek çocuklarının neler yapabilecekleri konusunda fikir birliğine varmaları gerekir.

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere sağladığı katkılara yönelik bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin "Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere katkıları nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin " Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere katkıları nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Sosyalleşme/ sosyal kabul	8
Özgüven	6
Bireylerin mutlu olmasını sağlar/psikolojik açıdan rahatlatır	6
Kişilik gelişimine katkı sağlar.	2
Akademik olarak	1
Kendilerini ifade etmelerine yardımcı olur.	1
Zamanı iyi kullanma	1
Üretken olmalarını sağlar	1
Yaratıcılığını artırır	1

Kaliteli vakit geçirme

1

Tablo 5 incelendiğinde Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenler boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere özgüven, sosyal çevreleri tarafından kabul gördüklerini, kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini, akademik açıdan ilerleyebildiklerini, bu becerileri öğrendiklerinde daha kaliteli ve verimli vakit geçirebildiklerini, yaratıcılıklarını geliştirdiğini ifade etmişlerdir.

Ö.1. *Boş zaman becerileri öğrencilere öncelikle özgüven kazanımı sağlamaktadır. Bu beceriler doğrultusunda ise sosyal açıdan da arkadaşları, öğretmenleri ve çevre tarafından da kabul görmeleri sağlanmaktadır.*

Ö.6. *Öğrencileri psikolojik yönden rahatlatıyor, sosyalleşmesini sağlıyor, belirli kurallara uyma becerileri geliştiriyor.*

Ö.8. *Zamanlarını daha etkili kullanıyorlar. Onların bağımsız yaşamlarına katkı sağlıyor. Grup halinde bir şeyler yapmanın başarısını tadıyorlar. Eğlenmeyi, sosyalleşmeyi ve bireysel olarak kendilerini dinlendirmeyi öğreniyorlar.*

Ö.13. *Plan yapma, kendisini tanıma, serbest çalışma, kendisini ifade etme, yaratıcılığını ortaya koyma fırsatı verir.*

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerinin boş zaman becerileri kazanmaları için fırsatlar vermeye ilişkin görüşlerini kapsayan bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerileri kazanmalarında öğrencilerinize ne gibi fırsatlar veriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 6’de yer almaktadır.

Tablo 6. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerileri kazanmalarında öğrencilerinize ne gibi fırsatlar veriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Kitap okuma	3
Resim yapma	3
Sportif faaliyetler	3
Müzik	1
Zeka oyunları	1

Film/tv/belgesel izleme	1
Sohbet	1
Yeterince fırsat veremiyorum	4

Tablo 6 incelendiğinde Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin öğrencilerine kitap okuma, resim yapma, müzik dinleme, sportif faaliyetlere katılma, zeka oyunları oynama, film, televizyon, belgesel izleme ve sohbet etmelerine imkan verdiklerini belirtmişlerdir.

Ö3. Sınıfta etkinliklerden kalan zamanlarda flüt çalma becerileri çalışıyoruz. Satranç oynuyoruz. Kitaplardan aklımızda kalanları söylüyoruz. El becerileri oyunları oynuyoruz. İstediginizi yapabilirsiniz dediğimizde satranç oynamayı tercih ediyorlar.

Ö4. Okuma çalışması kapsamında her öğrencime bir kitap verdim. Sınıf içi boş zamanlarda kitap okuma çalışması yapmalarını sağlıyorum. Sınıf içi diyalogun gelişmesi için sohbet ortamları ve zamanları oluştuyorum.

Ö9. Kitap okuma, resim yapma, spor yapma gibi fırsatlar veriyorum.

Ö10. Teneffüste sadece koşmak veya kavga ederek oynadıkları için bu olumsuz davranışı olumluya çevirmeye çalışıyorum. Bunun için onlara oyuncak araba getirttim, evimden yapbozlar getirdim. Mandala boyama kitabı getirdim. Farklı yazı şekilleriyle isim yazma etkinliği gösterdim. Bunlarla dinleneme ve boş zamanlarında farklı yapılabilecek etkinlikler örneği gösteriyorum.

Ö1. Öncelikle öğrencilerin bireysel yetenekleri ve becerileri doğrultusunda seçim yapmanın yanı sıra kendi istekleri, duygu ve düşünceleri doğrultusunda hareket ediyoruz. Uygun ortam ve şartlar oluşturmaya çalışıp bu çalışmalara mümkün olduğu sürece katılmaya çalışıyorum.

Özel eğitimde çalışan öğretmenler kitap okuma, resim yapma, müzik dinleme, sportif faaliyetlere katılma, zeka oyunları oynama, film, televizyon, belgesel izleme ve sohbet etmelerine imkan verdiklerini belirtmelerine ek olarak özel eğitim okulunda çalışan dört öğretmen ise yeterince fırsat veremediklerini ifade etmişlerdir.

Ö13. Zaman yetersizliğinden, yetiştirilmesi gereken amaçlardan dolayı yeterince fırsat veremiyorum. Verilen istisnai fırsatlar sistematik olmuyor. Gelişigüzel çocukların serbest resim çalışması yapılarak kendilerini tanımalarına, ifade etmelerine fırsat veriyorum.

Ö14. Okul içerisinde çok zaman ayırmak mümkün olmuyor. Ama derslerden arda kalan zamanlarda bunun için kullanabiliyoruz.

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerileri kazanmaları için öğrencilerinize zaman ayırıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara yönelik bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerileri kazanmaları için öğrencilerinize zaman ayırıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerileri kazanmaları için öğrencilerinize zaman ayırıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Dersten arda kalan zaman	3
Her gün 15 dkk.:	2
Haftada 2 saat	2
Haftada 10 saat:	1
Yeterli zaman ayıramıyorum	1
Her gün 20 dkk	1
Bazı günler 1 ders saati:	1

Tablo 7 incelendiğinde Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerden ikisi haftada iki saat, bir öğretmen her gün yirmi dakika ayırırken, öğretmenlerden ikisi her gün on beş dakika ayırdığını, bir öğretmen haftada on saat ayırırken üç öğretmen dersten arda kalan zamanı ayırabildiklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen bazı günlerde bir ders saati ayırabildiğini söylerken bir öğretmen ise yeterli zaman ayıramadığını belirtmiştir.

Ö1. Ortalama olarak haftada iki saat

Ö3. Her gün 15 dakika oluyor.Ve çok eğleniyorlar

Ö9. Evet bazı günler bir ders saati ayırıyorum.

Ö13. Günlük 20 dakika

Ö7. Elbette ayırmaya çalışıyorum. Yeterli olup olmadığını öğrencilerden gözlemleyebiliyoruz. Ama tam olarak yeterli zamanı ayıramadığımı düşünüyorum.

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerinin boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörlere ilişkin görüşlerine yönelik bulgular

Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin “ Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar

Cevaplar	F
Öğrencilerin isteksizliği ve ilgisizliği olmaları	6
Maddi problemler	4
Öğretmenlerin Zaman problemi	4
Öğretmenin öğrencisini iyi tanımaması	4
Ön koşul becerilere sahip olmaması	2
Uzun süreli Teknolojinin kullanımı	1
Veli-öğretmen-öğrenci iletişim eksikliği	1
Materyal eksikliği	1
Rehber kılavuzun olmaması	1
Öğretmenlerin bu konuda yeterince bilinçli olmaması	1

Tablo 8 incelendiğinde boş zaman becerilerinin öğrenilmesini etkileyen faktörleri iki öğretmen öğrencilerin önkoşul becerilere sahip olmaması şeklinde, öğretmenlerden

altısı öğrencilerin isteksiz ve ilgisiz olmaları şeklinde ifade etmişlerdir. Bir öğretmen materyal eksikliği olarak belirtirken öğretmenlerden dördü maddi problemden kaynaklandığını söylemiştir. Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini etkileyen diğer faktörler ise öğretmenlerin zaman problemi, uzun süre teknoloji kullanımı, veli öğretmen okul iletişim eksikliği, öğretmenin öğrencisini iyi tanıyamaması, rehber kılavuzun olmaması ve öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması şeklinde sıralanmıştır.

Ö1. Öncelikle öğrencilerin bu becerileri öğrenmesi için gerekli olan ön koşul becerilere yeterince sahip olmamaları. Öğrenme sürecinde öğrenme sürecinde öğrencilerin yeterli motive olamamaları ve sıkılgan ve isteksiz davranışları. Kazanım aşamasında ise çevreden gelen bazı olumsuz davranış ve yaklaşımlar becerinin sergilenmesini sonlandırarak müdahaleler öğrencilerde kazanılan becerilerin sürekli halde geliştirilmesini etkileyen faktörlerdir.

Ö5. Öğrencilerin maddi durumları, ulaşım problemleri

Ö9. Bu konuda yeterince bilinçli olmamak.

Ö11. İletişim eksikliği(öğrenci-öğretmen, öğretmen-veli, veli-öğrenci) Zaman

Ö13. Plansızlık, rehber kılavuzun olmaması

Sonuç olarak 'boş zaman' kavramının öğretmenler tarafından sorumluluklar yerine getirildikten sonraki zaman, bireyin kendine ayırdığı zaman ve aileye ayrılan zaman olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını Kitap okuma, Resim yapma, Sohbet, Sınıf içi-dışı oyun ve spor ile geçirdikleri, boş zamanlarını okulda Arkadaşları ile özellikle sınıf arkadaşları ile bir kısmının da sınıf dışındaki arkadaşları ile ve Öğretmenleriyle evde annesiyle, ailesiyle ve Kendi kendine geçirdikleri bulgulanmıştır. Öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerinin boş zamanlarını kaliteli değerlendirmeye yönelik her hangi bir öğretim yapmadığı, boş zaman becerilerinin öğretilmesi gerektiğine yönelik görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler boş zaman becerilerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin özgüven gelişimine, sosyalleşme/ sosyal kabul, akademik becerileri öğrenmelerine, kendilerini ifade etmelerine, zamanı kullanma ve bireylerin mutlu olmasını sağlar/psikolojik açıdan rahatlatmasına, üretken olmasına ve yaratıcılığının arttırmasına ve kaliteli vakit geçirmesine olanak sağlayacağına yönelik görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zaman becerileri kazanmalarına yönelik verdikleri fırsatlar incelendiğinde ise kitap okuma, resim yapma, müzik, sportif faaliyetler, zeka oyunları, film/tv/belgesel izleme, sohbet ve yeterince fırsat veremediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler boş zaman becerileri kazanmaları için çoğu zaman ayırdığını ifade ederken az sayıdaki öğretmen ise zaman ayıramadığını ifade etmiştir. Boş zaman bece-

rilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini engelleyen faktörleri ise öğrenciden, öğretmenden, materyal eksikliğinden ve maddi problemlerden kaynaklandığını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin boş zaman becerilerine ilişkin özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin görüşleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında öğretmenler boş zaman kavramını, bireyin kendisine ayırdığı zaman, sorumluluklar yerine getirildikten sonra arda kalan zaman ve aileye ayrılan zaman olarak görüş bildirdikleri görülmüştür. Boş zaman kavramının tanımıyla ilgili literatür incelendiğinde özel eğitim okulunda çalışan öğretmenlerin yapmış olduğu tanımlar Abadan (1961)'in araştırmasında yapmış olduğu tanımla paralellik göstermektedir.

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine bakıldığında kitap okuma, resim yapma, arkadaşlarıyla sohbet etme, sınıf içi oyunlara katılma, sos, adam asmaca, şehir-isim-hayvan oyunu oynama ve sportif faaliyetler gibi etkinliklere katıldıkları görülmektedir. Bu gibi boş zaman etkinliklerin zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını verimli geçirmelerinde, sosyal ve fiziksel açıdan gelişmelerine, sınıf içi ve dışı oyunlara katılarak akran ilişkilerinin sürdürülmesine, resim yaparak duygu ve hayal dünyalarının gelişmesine, küçük ve büyük kasların gelişmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çuhadar (2008) yaptığı çalışmada otizm spektrum özelliği gösteren öğrencilere resimli etkinlik çizelgelerini kullanarak boş zaman becerilerini öğretmeyi hedeflemiştir. Çalışma sonunda resimlerle sunulan öğretimin otizm spektrum bozukluğu gösteren öğrenciler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Eldeniz Çetin ve Çay (2016) yaptıkları çalışmada zihinsel yetersizliği olan öğrencilere bowling oynama becerisini öğretmişlerdir. Araştırma sonunda zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını verimli geçirmek için öğretilen beceriyi öğrendikleri gözlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında yapılan çalışma araştırmayı destekler niteliktedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını evde annesiyle, sınıf arkadaşlarıyla, kendi kendilerine, ailesiyle ve öğretmenleriyle geçiriyor olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Bayram ve Eratay (2016)'ın yapmış oldukları çalışmanın bulgularıyla benzerlik görülmektedir. Araştırmanın bulgularında bir öğretmenin sınıfındaki öğrencisinin kendi kendine boş zamanlarını değerlendirdiğini belirtmesi ve diğer öğretmenlerin çoğunlukla ailesiyle ve arkadaşlarıyla zaman geçirdiklerini belirtmesi zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin topluma kolaylıkla adapte olabildiği, akranlarıyla sosyal ilişkiler kurabildiğini gösterir nitelikte olduğundan araştırma için önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler arasında öğretmenlerin boş zaman becerilerinin öğrencilere öğretimi konusunda herhangi bir eğitimin yapılmadığı, boş zaman becerilerinin zihinsel yetersizliği olan öğrencilere öğretilmesi gerektiği görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin boş zamanlarını daha iyi değerlendirebilmeleri için ve oluşabilecek davranış problemlerini en aza indirebilmek için boş zaman becerilerinin öğretilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Boş zaman becerileri öğretiminin öğrencilere sağladığı faydalar açısından incelendiğinde öğretmenlerin, öğrencilere özgüven sağladığı, akademik olarak öğrencileri geliştirdiği, kendilerini rahatça ifade etmelerine yardımcı olduğu, öğrencileri ruhen ve bedenen rahatlattığı, yaratıcılıklarını arttırdığı şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Peterson, Lowe, Nothwehr, Janz ve Lobas (2008) yaptıkları araştırmanın sonunda boş zaman aktivitelerinin zihinsel yetersizliği olan bireyleri bedenen ve ruhen rahatlattığı sonucuna ulaşmışlardır. Peterson ve arkadaşlarının yaptığı çalışma bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Boş zaman becerilerinin öğrenilmesini ve sergilenmesini etkileyen faktörler göz önüne alındığında araştırmanın sonucunda çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu faktörleri öğretmenler, öğrencinin önkoşul becerilere sahip olmaması, öğrencilerin isteksizliği, materyal eksikliği, maddi imkansızlıklar, öğretmenlerin zaman probleminin olması, uzun süre teknolojik araçların kullanılması, öğretmenin öğrencisini yeterince tanıyamaması, öğretmenlerin bu konuda yeterince bilinçli olmaması şeklinde belirtmişlerdir. Bu faktörleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için öğretmenlerin yeterince zaman ayırmaları gerektiği, öğrencilerinin ilgi ve isteklerini göz önünde bulundurarak etkinlikleri düzenlemeleri gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırma nitel bir araştırma olup sınırlı sayıda örneklem grubuyla gerçekleştirildiği için sonuçlar genellenemese de elde edilen bulgulara dayanarak zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin devam ettiği okullarda boş zaman becerilerine yönelik sistematik çalışmaların yapılmadığı ve öğrencilerin boş zaman becerilerine ilişkin sınırlı bir repertuarının olduğu, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere boş zaman becerilerinin öğretilmesi gerektiği, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin boş zamanlarını en çok arkadaşları ve ailesiyle yani aşına olduğu kişilerle geçirdikleri bu zamanların farklı kişilerle sosyalleşmesini fırsata çevirecek şekilde harcanmadığı tespit edilmiştir. Halbuki serbest zamanlar etkili bir şekilde kullanıldığında bireylerin sosyalleşmesine, genel performanslarının iyileşmesine ve akademik performanslarına katkı sağlayabilmektedir. Bu sonuçlara istinaden aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin düzeyine uygun eğitsel/zeka oyunları boş zamanlarında öğretilbilir.

- Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin eğitiminden sorumlu öğretmenlere boş zaman becerileri ve öğrenciler için önemi konusunda seminerle düzenlenebilir.
- Okullarda boş zamanları değerlendirmeye ve öğretilmeye yönelik ders saati arttırılabilir.

KAYNAKLAR

- Akmanoğlu, N. (2002). *Otistik bireylere adı söylenen rakamı seçme becerisinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Abadan, N. (1961). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, 135: 117-133.
- Akyıldız, M. (2013). Boş zamana ciddi bir bakış: Boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*. Vol.4, No.2, Pg:46-59
- Argan M. (Ed.) (2013). *Rekreasyon Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri, Eskişehir.
- Bayram, E. ve Eratay, E. (2016). *Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan ergenlerin boş zaman değerlendirme biçimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Bakır M. (1990). *Rekreasyon ve Turizm İlişkisinin Turizm Politikalarının Oluşturulmasındaki Önemi*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Browder, D. M., ve Bambara, L. M. (2000). Home and community. M.E. Snell & F. Brown (Edt.). *Insruction of severe disabilities*. Upper Saddle River NJ:Prentice Hall.
- Büküşoğlu, N. ve Bayturan, A. F. (2005). Serbest zaman etkinliklerinin gençlerin psiko-sosyal durumlarına ilişkin algısı üzerindeki rolü. *Ege Tıp Dergisi*, 44 (3): 173-177.
- Collins, B. C., Hall, M., ve Branson, T. A. (1997). Teaching leisure skills to adolescents with moderate disabilities. *Exceptional Children*, 63, 499-512.
- Coyne, P., Nyberg, C. ve Vandenburg, M. L. (1999). *Developing leisure time skills for persons with autism*. Arlington: Future Horizons Inc.
- Dumazedier, J. (1990). *Boş Zaman ve Kültür*. (Çev: E. Topbas). Ankara: Türk Yurdu Dergisi. No:38.

- Dattilo, J., ve Hoge, G. (1999). Effects of a Leisure Education Program on Youth with Mental Retardation. *Education and Training in Mental Reterdation and Developmental Disabilities*, 34, 20-34.
- Dattilo, J., ve Hoge, G. (1999). Effects of a Leisure Education Program on Youth with Mental Retardation. *Education and Training in Mental Reterdation and Developmental Disabilities*, 34, 20-34.
- Ersoy, S. ve Güldemir O. (2008, Eylül). *Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerinin sosyoekonomik boyutu üzerine bir inceleme*. Poster bildiri, 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Eldeniz Çetin, M., ve Çay, E. (2016). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere bowling becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucunun etkililiği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (9), 441-455.
- Foxx, R. M., McMorrow, M. J. ve Schloss, C. N. (1983). Stacking the deck: Teaching social skills to retarded adults with a modified table game. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 16, 157-170.
- Gökalp, H. (2007). *Gençliđin boş zamanlarını değerlendirmesinde spor faaliyetlerinin yeri ve önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Gözün, E., ve Yıkılmış, E. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 65-77.
- Gorely, T., Marshall, S. J., Biddle, S. J. ve Cameron, N. (2007). The prevalence of leisure time sedentary behaviour and physical activity in adolescent girls: an ecological momentary assessment approach. *International Journal of Pediatric Obesity*, 2 (4): 227-234.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2009), *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Haring, T. G. (1985). Teaching between-class generalization of toy play behavior to handicapped children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 18, 127-139.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon-Serbest Zamanları Değerlendirme*. Genişletilmiş 2. Baskı, Seren Ofset. Ankara
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yön-temi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kır, İ. (2007). Yüksek öğretim gençliğinin boş zaman etkinlikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2): 307-328.
- Loaavas O. I., (2003). *Teaching individuals with developmental delays:basic intervention techniques*. Austin, Texas: Pro-Ed.
- MEB, (2006). Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği.
- Mull, RF., Bayless, KG., Ross, CM. ve Jamieson, LM. (1997). *Recreational Sport Management*. (3th Edition) USA: Human Kinetics.
- Nippold, M. A., Duthie, J. K. ve Larsen, J. (2005). Literacy as a leisure activity: free-time preferences of older children and young adolescents. *Language Speech and Hearing Services in Schools*, 36 (2): 93-102.
- Okumus, E. (2005). *Boş Zamanlar ve islam (Leisure and Islam)*, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 5, 23-43
- Özeks, M. (2011). Ergenlik döneminde boş zaman aktivitelerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12 (1): 1-21.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S., (2002), *Özel eğitime giriş* , 247, Ankara: Karatepe Yayıncılık.
- Sabiston, C. M. ve Crocker, P. R. (2008). Exploring self-perceptions and social influences as correlates of adolescent leisure-time physical activity. *The Journal of Sport & Exercise Psychology*, 30 (1): 3-22.
- Passmore, A. (2003). The occupation of leisure: Three typologies and their influence on mental health in adolescence. *OTJR - Occupation, Participation and Health*, 23 (2): 76-83.
- Peterson, J. J., Lowe J. B., Peterson, N. A., Nothwehr, F. K., Janz, K. F. ve Lobas, J. G. (2008). Paths to leisure physical activity among adults with intellectual disabilities: self-efficacy and social support. *American Journal of Health Promotion*, 23 (1): 35-42.
- Scheuremann, B., ve Webber, J. (2002). *Autism: Teaching Does Make a Difference*. Toronto, Ontario, Canada: Wadsworth/Thomson Learning Inc.
- Süzer, M. (1997). *Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Torkildsen G. (2005). *Recreation and Leisure Management* (5th Edition). London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.

- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S. ve Winefield, A. (2009). Leisure Activities and Adolescent Psychological Well Being. *Journal of Adolescence*, 3(03), 8-13.
- Terzioğlu, A. ve Yazıcı M. (2003). Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme anlayış ve alışkanlıkları: Atatürk Üniversitesi örneği. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2): 1-31.
- Uysal, A. (1995). *Öğretmen ve okul yöneticilerin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yücesoy, Ş. (2002). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere fotokopi çekme becerisinin öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Zengin, E., Sertbaş, K. ve Kolayış, H. (2006). Kocaeli üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin boş zaman profilleri ve raket sporlarına gösterdikleri ilgi düzeylerinin araştırılması. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 1(1): 17-28.
- Zhang, J., Cote, B., Chen. ve Liu., J. (2004). The effect of a constant time delay procedure on Teaching adult with severe mental retardation a recreation bowling skills. *Physical Educator*, 61(2).
- Wartberg, L., Aden A., Thomsen, M. ve Thomasius, R. (2015). Relationships between family interactions and pathological internet use in adolescents: an review. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*, 43 (1): 9-17.
- Wall, M. E. ve Gast, D. L. (1997). Caregivers' use of constant time delay to teach leisure skills to adolescents or young adults with moderate or severe intellectual disabilities. *Education and*